

فصلنامه پژوهش‌نامه مطالعات مرزی، دوره ۷، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۸

صص: ۱۸۴-۱۵۵

تأثیر شاخص‌های توسعه بر ثبات جمعیتی جوامع مرزی مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی

ناصر سلطانی^۱ - استادیار جغرافیا سیاسی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

علی اکبر تقی‌لو - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۱۱

چکیده

مناطق مرزی آذربایجان غربی به واسطه ضعف در شرایط توسعه‌ای از شرایط ناپایدار جمعیتی در ابعاد کمی و کیفی برخوردار می‌باشد. تغییرات در ساختار جمعیتی سکونتگاه‌های شهری و روستایی مناطق مرزی استان، تابع شرایط توسعه‌ای و امنیتی این مناطق می‌باشد. هدف تحقیق حاضر ارزیابی سطح شاخص‌های روبنایی، زیربنایی و مدیریتی رشد نقاط مرزی و شناسایی میزان تأثیر شاخص‌های توسعه در ثبات جمعیت است. روش تحقیق توصیفی و تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل ساکنان تمام روستاها و شهرهای مرزی استان است و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده و نمونه‌گیری تصادفی می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که رشد شاخص‌های مدیریتی، زیربنایی و روبنایی به صورت معناداری رشد جمعیت را پیش‌بینی می‌کنند و با آن‌ها رابطه معنی‌داری نیز دارد. به عبارتی با افزایش یک انحراف استاندارد در شاخص‌های رشد مدیریتی مقدار رشد جمعیت ۰/۱۱۸ انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت. اما بین رشد شاخص‌های مدیریت و زیربنایی و روبنایی و امنیت رابطه محکمی وجود ندارد. به دلیل اینکه میزان معنی‌داری آن‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد. همچنین نتایج تحلیل سطوح فضایی نیز در شهرستان مختلف نشان می‌دهد که شاخص‌های رشد در تمام ابعاد در مناطق مختلف مرزی با هم دیگر متفاوت هستند. مقدار F در سطح اطمینان ۹۵ درصد در بعد رشد مدیریتی برابر ۲۷/۱۴۵ است و مقدار معنی‌داری آن نیز صفر می‌باشد.

واژه‌گان کلیدی: امنیت، توسعه، ثبات جمعیت، مرز، آذربایجان غربی.

مقدمه

با نگاهی به سیر زمانی تکامل کارکردی مرزهای سیاسی، متوجه تغییرات اساسی گذار از دیدگاه دفاعی و امنیتی محض به دیدگاه تعاملی و توسعه‌ای به مرزهای سیاسی هستیم. تقویت بنیان‌های دفاعی-امنیتی محض در مرزها و تشدید آن نمی‌تواند عملاً به امنیت و آرامش پایدار در مرزها منجر گردد؛ چراکه نیازها و تقاضاهای جوامع مرزی و جمعیت مرزنشین مستقر در سکونتگاه‌های مرزی، فراتر از نیازهای امنیتی است. بر این اساس امنیت، پایداری جمعیت و توسعه‌یافتگی روابط متقابلی دارند (Fan & Zhang, 2004; Regan et al, 2009). بدون بهبود شاخص‌های توسعه، نه ثبات جمعیت است و نه امنیت معنای عینی می‌یابد. روی دیگر قضیه این است که بدون امنیت و پایداری جمعیت نیز شاخص‌های توسعه امکان‌پذیر نیست (Sapiro, 2017: 10)؛ زیرا تثبیت و انباشت سرمایه از نوع انسانی و مادی در فضاهای امن تمرکز می‌یابند.

مرزنشینان همانند ساکنان درون سرزمین دارای هسته‌های روانی از جمله اراده معطوف به کسب ثروت و درآمد، شغل، عدالت‌خواهی، آزادی و آرامش درونی، مشارکت، اعتبار اجتماعی، عزت‌نفس، اراده معطوف به اجتماعی زیستن و... می‌باشند (بشله، ۱۳۷۰) که همه آن‌ها در ذات مرزنشینان به صورت خدادادی وجود دارد. در حالت عادی و در فضای عادلانه، شاخص‌های رشد امکانات، خدمات و کالاهای کمیاب در مناطق مرزی مشکل و مسئله‌ای ایجاد نمی‌کند (You et al, 2018)؛ اما زمانی که ارزش‌های بیرونی این هسته‌های روانی در مناطق مرزی برآورده نشود، یعنی ساکنان مرزی به فرصت‌های شغلی، درآمدی، ثروت‌اندوزی، دسترسی به کالاهای کمیاب، مشارکت در سرنوشت و مدیریت زندگی و محیط، احترام به حقوق اجتماعی-مدنی، اتکاء به خود و خدمات زیرساختی دسترسی نداشته باشند، ناامنی و مهاجرت تبدیل به امنیت و استراتژی زندگی آن‌ها می‌شود. بنابراین، ریشه ناامنی در روستاها و شهرهای مرزی و مهاجرت مردم از آنجا ناشی از ضعف عوامل فوق در مرزهاست. ناامنی اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی-سیاسی و تخلیه جمعیتی و فقر

(Vincent & Staffordshire, 2009) در مناطق مرزی شکل مقاومت مردم در برابری حکمروایی نامطلوب^۱ و گسترش شاخص‌های توسعه نابرابر است که ناامنی را تبدیل به استراتژی امنیت در مرزها کرده است.

مرزنشین‌ها برای آنکه بتوانند در فضای عقب‌مانده نیازهای خود و خانواده خود را پاسخ دهند، فضا را در ناامنی قرار می‌دهند؛ یعنی فضای مرزی ناامن، امنیتی برای برآوردن نیازهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی شده است. ساکنان مناطق مرزی به جهت ضعف زیرساخت‌های ارتباطی از جنبه فیزیکی و غیر فیزیکی نمی‌توانند با مناطق درونی کشور با شهروندان داخل سرزمین و منطقه مرزی ارتباط مطلوب برقرار کنند (قنبری، ۱۳۹۴؛ McKnight et al, 2016). ضعف ارتباطات باعث می‌شود که مردم نیازهای اجتماعی (ارتباطی و همبستگی) را از طریق ارتباط با گروه‌های اجتماعی آن‌سوی مرزها برآورده نمایند که خود ناایمنی اجتماعی همانند تضعیف اعتماد، مشارکت و همکاری، مهاجرت (Chapple & Montero, 2016:15)، عداوت با ساختار سیاسی جامعه، عدم پابندی به قوانین، تضعیف تعلق خاطر به سرزمین و حاکمیت را در جامعه مرزی ایجاد می‌کند.

مناطق مرزی همواره با محدودیت‌ها و ضعف‌هایی همراه بوده‌اند که با بررسی اجمالی مناطق مرزی در مقایسه با مناطق مرکزی کشور، می‌توان به ضعف‌هایی عمده از جمله انزوای جغرافیایی مناطق مرزی، دوری از قطب‌های صنعتی-اقتصادی، قرار گرفتن در حاشیه و پیرامون و توسعه نیافتگی در ابعاد مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی نسبت به مناطق مرکز کشوری دست یافت (Hansen, 1975:823). از آنجا که این مناطق به عنوان مناطق حاشیه‌ای و توسعه نیافته شناخته می‌شوند و این حاشیه‌ای بودن می‌تواند

---

۱. حکومت مندی سرزمین از دیدگاه فوکو در قالب عقلانیت خاص مصلحت دولت نمود می‌یابد و شکل مراقبت پلیسی را به خود می‌گیرد و گاه در شکل عقلانیت لیبرالی در قالب سیاست زیستی تجسم پیدا می‌کند و به اندک حکومت کردن توصیه می‌کند که هدف هر دو استیلا و حفظ قدرت دولت در فضاها است و گاهی با ترکیبی از "عقلانیت خاص" و "تکنیک خود" سوژه‌هایی را تولید می‌کند که آن‌ها را در حلقه‌های تور قدرت به بازی وامی‌دارد.

معلول شرایط جغرافیایی مناطق مرزی باشد (Jones & Wild, 1994: 263). به دلیل واقع شدن در مناطق پیرامونی و دور از مرکز، اولاً مورد بی توجهی قرار می گیرند؛ زیرا امکان بهره برداری از امکانات این نواحی کمتر از نواحی مرکزی استان مورد توجه قرار می گیرد و ثانیاً به دلیل بی توجهی، حداقل منابع موجود این مناطق نیز به سود مناطق مرکزی یا مناطق نزدیک به آن تمایل می یابند (Pena, 2005: 286; Topaloglu et al, 2006: 24). در ایران، کنترل و مدیریت دو مقوله مهم توسعه سکونتگاه‌ها و جوامع انسانی واقع در محدوده‌های مرزی از یک سو و تأمین و ایجاد شرایط امنیتی پایدار از سوی دیگر، از دغدغه‌ها و برنامه‌های سیستم اداری-سیاسی کشور در مرزهای کشور بوده است. استقرار ۱۶ استان از مجموع ۳۱ استان کشور در مرزهای آبی و خشکی ایران، ضرورت توجه به چنین موقعیت فضایی را ایجاب می کند. مطابق با مطالعات صورت گرفته، محدودیت‌های توسعه‌ای و ناپایداری اقتصادی-اجتماعی در سازمان فضایی سکونتگاه‌های مرزی ایران (ضرابی و شیخ‌بگلو، ۱۳۹۰: ۱۲۲؛ عبدالله زاده و شریف‌زاده، ۱۳۹۱: ۵۵-۵۳؛ بدرق‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۸۰) و نتایج زیان‌بار ناشی از این توسعه‌نیافتگی از جمله مهاجر فرستی و تخلیه جمعیتی از این مناطق و استان‌ها (شایان، ۱۳۸۳؛ اصغری لفتجانی و همکاران، ۱۳۹۸؛ مشفق و حسینی، ۱۳۹۱) موضوعی مشهود و شناخته شده می باشد. تلاش‌هایی برای برون‌رفت و تعدیل در این شرایط صورت گرفته است (حمیدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸)؛ اما مقایسه سطوح شاخص‌های توسعه از یک سو و شرایط جمعیتی و مهاجرتی استان‌های مختلف کشور از سویی دیگر، گویای شکاف توسعه‌ای و حاشیه‌ای شدن استان‌های مرزی کشور می باشد. اساساً یکی از معیارهای افزایشی و یا ثبات جمعیتی در یک پهنه سرزمینی، پویایی و شرایط مطلوب در شاخص‌های توسعه‌ای می باشد. جایگاه نازل توسعه در استان مرزی آذربایجان غربی، تأثیر منفی بر شاخص‌های جمعیتی این استان داشته است. برابر بررسی‌های صورت گرفته، این استان از سال ۱۳۷۵، وارد فاز مهاجر فرستی شده است و مطابق با بررسی کاوه فیروز و فراش (۱۳۹۵: ۷۴-۷۱)، آذربایجان غربی

طی دو سرشماری ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰، دارای موازنه منفی مهاجرتی بوده است. این در حالی است که یکی از معیارهای امنیت سرزمینی، توزیع نرمال جمعیت در پهنه سرزمین و به‌ویژه در مناطق مرزی است. در این استان، از مجموع ۳۶۶۹ سکونتگاه روستایی در سال ۱۳۹۵، ۶۲۹ واحد روستایی دارای وضعیت خالی از سکنه بوده‌اند که از این ۶۲۹ روستای خالی از سکنه، ۴۲۴ روستا در ۹ شهرستان مرزی استان واقع شده‌اند (سالنامه آماری استان آذربایجان غربی، ۱۳۹۵: ۴۷-۴۶). رشد مثبت جمعیتی استان در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۰، ۵/۶۵ درصد بوده است. این در حالی است که میانگین رشد مثبت جمعیتی ۹ شهرستان مرزی استان (پلدشت، ماکو، چالدران، خوی، سلماس، ارومیه، اشنویه، پیرانشهر و سردشت)، ۳/۷۳ درصد بود. حتی برای برخی از شهرستان‌های مرزی از جمله پلدشت، چالدران و خوی، بدون افزایش و یا منفی نیز بوده است. (سالنامه آماری استان آذربایجان غربی، ۱۳۹۵: ۱۱۷؛ ۱۳۹۰: ۱۱۹). بروز نابسامانی در فضای امنیتی، اقتصادی و اجتماعی مرزهای استان آذربایجان غربی با ۹۶۷ کیلومتر طول مرزی (۱۴۹ کیلومتر با جمهوری نخجوان آذربایجان، ۵۶۶ کیلومتر با ترکیه و ۲۵۲ کیلومتر با عراق) از جمله قاچاق، ناامنی‌های ناشی از فعالیت جریان‌های قومی و ترردهای غیرمجاز، دولت و نهادهای نظامی و انتظامی را وادار به اتخاذ تدابیر کنترلی همانند اجرای طرح انسداد مرزی در مرزهای این استان از سال ۱۳۸۶ می‌نماید؛ هرچند به واسطه عدم همراهی و همگامی برنامه‌های توسعه‌ای در جوامع مرزی، تحقق تمام اهداف پیش‌بینی‌شده در طرح انسداد مرزی را مشکل نموده است (سلطانی، ۱۳۹۲). بیشتر مطالعات به بررسی روابط توسعه با امنیت در مناطق مرزی تمرکز دارند (سلطانی، ۱۳۹۲؛ پیشگاهی فرد و سلطانی، ۱۳۸۸؛ پرنیان و همکاران، ۱۳۹۶؛ قادری حاجت و همکاران، ۱۳۸۹؛ گل‌وردی، ۱۳۹۰؛ موسوی و زنگی‌آبادی، ۱۳۹۰؛ محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۰؛ مختاری هشی و همکاران، ۱۳۹۳، سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری، بند ه). اما این مطالعه بر روابط توسعه و جمعیت در مناطق مرزی تمرکز خواهد داشت. در واقع، استدلال پژوهش بر این است که می‌توان از

شرایط جمعیتی موجود در مناطق مرزی استان، به فضای توسعه‌ای این مناطق پی برد. بر این اساس، پژوهش به دنبال بررسی و پاسخ به این سؤالات می‌باشد:

- ❖ آیا بین شاخص‌های توسعه در سکونتگاه‌های روستایی و شهری مناطق مرزی استان آذربایجان غربی با ثبات جمعیتی رابطه وجود دارد یا خیر؟
- ❖ آیا بین ثبات جمعیت و امنیت در سکونتگاه‌های مرزی رابطه‌ای برقرار است یا خیر؟
- ❖ کدام یک از مؤلفه‌های شاخص‌های توسعه بر ثبات جمعیت و امنیت پایدار سکونتگاه‌های مرزی تأثیر زیادی دارد؟

مبانی نظری

از زمان اهمیت یابی مرزهای سیاسی در مناسبات روابط بین‌الملل، مناطق مرزی به واسطه ناتوانی‌های بالقوه، جزء مناطق منزوی و محروم به حساب می‌رفت و سکونتگاه‌های انسانی واقع در این مناطق، از سطح توسعه پایینی برخوردار شده‌اند و عموماً از مناطق مرزی به‌عنوان مناطق توسعه‌نیافته سرزمین نام می‌برند، بسیاری از این مناطق در حاشیه واقع شده‌اند که به معنای عدم اسکان کامل این مناطق و ناشناخته ماندن ظرفیت‌های اقتصادی آن مناطق است (Brzosko-Sermak, 2007:78)؛ اما با وقوع تغییرات در نظام بین‌المللی، تفکرات ژئواستراتژیک به‌سوی باورهای جغرافیای اقتصادی مرزها معطوف شد؛ به گونه‌ای که تحولات در کارکردهای مرز و نگرش به آن، به‌عنوان یک فرصت اقتصادی از سوی نظام‌های سیاسی حاکم، موجب افزایش جمعیت در مناطق مرزی شده و شرایط جدیدی را رقم زده است. این شرایط جدید، مرکز را وادار به تجدیدنظر در روابط خود با پیرامون کرده است (بدری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲). به‌واسطه این توجه به پیرامون و مناطق مرزی، شاهد شکل‌گیری شهرهای بندری بزرگ، سکونتگاه‌های شهری پرجمعیت، شهرهای ساحلی گردشگر پذیر و قطب‌های بزرگ صنعتی در جوامع توسعه یافته هستیم.

بنابراین، از جنبه اقتصادی مطالعات نشان می‌دهد که بین توسعه اقتصادی و جمعیت مناطق، همبستگی وجود دارد (Marsiglio, 2011:153) در برابر آن نیز ضعف و عدم توسعه

زیرساخت‌های شغلی و درآمدی در بخش‌های مختلف تولید و توزیع اقتصاد صنعتی، کشاورزی و خدمات در روستاها (Fan & Zhang, 2004: 201) و شهرهای مناطق مرزی، ناامنی اقتصادی را ایجاد می‌کند (Keane, 1990: 299). این ناامنی خود را در ناپایداری شغل و درآمد نمود داده و باعث گسترش شکل عینی ناامنی اقتصادی یعنی قاچاق کالا شده است. همچنین باعث تقویت و گرایش‌های قومی برون‌مرزی شده است (سعیدی و کفاش جمشید، ۱۳۹۲). در حقیقت قاچاق کالا، پاسخ و عکس‌العمل مردم در برابر ناپایداری و ناامنی اقتصادی ناشی از ضعف فرصت‌های اقتصادی مناطق مرزی است. در مجموع، ضعف زیرساخت‌های اقتصادی (شغل و درآمد، ارتباطات و خدمات) (Lewczuk & Ustinovichius, 2015) اجتماعی (خدمات آموزشی-بهداشتی، مشارکت، اعتماد و شبکه‌های اجتماعی و نهادها) (احمدی و دادجو، ۱۳۹۱) و فرهنگی نیازهای جامعه روستایی و شهری در مرزها را برآورد نساخته است.

اساساً ایجاد امنیت، توزیع بهینه جمعیت در سرزمین از استراتژی‌های توسعه‌یافتگی (Sørensen, 2018: 78) به حساب می‌آید و این امر در مناطق مرزی اهمیت دوچندان دارد. به عبارتی، خالی بودن سرزمین از جمعیت، حفره امنیتی جدی و یک نقطه ملال آور برای آن بخش از سرزمین می‌باشد که این نقاط به‌ویژه در مرزها باعث رشد فعالیت ساختارهای غیررسمی گروه‌های فعالیتی و جمعیتی چون قاچاقچیان، سازمان دهندگان مهاجرت‌های غیرقانونی، سازمان دهندگان گروه‌های اپوزیسیون و ... می‌شود.

به‌طور کلی، مناطق مرزی مناطقی هستند که در بدنه آن‌ها می‌تواند الگوهای متضادی از تعاملات مرزی از همکاری، یکپارچگی و ادغام تا مانع در برابر هرگونه تعامل و ارتباط شکل بگیرد (Newman, 2003: 127). به عبارت ساده‌تر، مرزها به دلیل موقعیت جغرافیایی‌شان توانایی محدود کردن و یا تسهیل تجارت میان مرزی و سایر تبادلات بین دو کشور را دارند (Andalib & Motawef, 2009: 135) یک مرز به‌عنوان یک مانع می‌تواند ضمن شکل‌دهی به فضای مرزی به‌صورت فضایی توسعه‌نیافته، منزوی و با

محدودیت‌های بالا، منجر به افزایش هزینه‌های مبادلاتی و معاملاتی، ممانعت از جریان آزاد اطلاعات و حفظ پیچیدگی بازار می‌شود. اما در مقابل، یک مرز به‌عنوان یک منطقه تماس، ضمن توسعه فعالیت و نفوذ افراد، بنگاه‌ها و دولت‌ها به خطوط ماورای مرزی، باعث خلق فرصت‌های جدید به‌ویژه برای جوامع مرزنشین می‌شوند.

روش پژوهش

روش تحقیق توصیفی- تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل ساکنان ۲۱۳۵ روستای واقع در ۹ شهرستان مرزی استان آذربایجان غربی (سالنامه آماری استان آذربایجان غربی، ۱۳۹۵: ۴۷) است. روش نمونه‌گیری شامل روش طبقه‌بندی‌شده و نمونه‌گیری تصادفی است. سکونتگاه‌های ۴ شهرستان مرزی چالدران، ارومیه، پیرانشهر و سردشت به‌واسطه هم‌جواری با دو کانون سیاسی ترکیه و عراق به‌عنوان نمونه تعیین شدند که این ۴ شهرستان مرزی دارای ۱۲۵۹ سکونتگاه روستایی بودند. بر اساس اطلاعات در دسترس و قابل جمع‌آوری (مورد اشاره در ستون شاخص‌های جدول شماره ۱) برای سکونتگاه‌های روستایی نمونه آماری، ۹۶۳ روستا از مجموع ۱۲۵۹ نقطه روستایی ۴ شهرستان مرزی چالدران، ارومیه، پیرانشهر و سردشت به‌عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند. داده‌های تحقیق از اسناد مربوط به مرزها شامل کتاب، مجلات و آمارنامه‌های مربوط به سرشماری عمومی نفوس و مسکن دوره ۹۰-۱۳۸۵ و ۹۵-۱۳۹۰، سرشماری کشاورزی ۱۳۹۳، سالنامه آماری ۱۳۹۵ استان، نتایج تفصیلی خدمات روستایی ۱۳۹۰ می‌باشد. داده‌های مربوط به شاخص‌های امنیت، از سپاه، نیروی انتظامی و مرزبانی اخذ شده که به جهت محرمانه بودن به‌صورت تفصیلی ارجاع داده نمی‌شوند و تنها به ارائه نتایج آن بسنده می‌شود. مؤلفه‌ها و شاخص‌های توسعه از گستردگی بالایی برخوردار می‌باشد. اما به دلیل محدودیت در دسترسی به داده‌های رسمی و کمی، صرفاً روی شاخص‌های فیزیکی، اجتماعی و فضایی دارای داده رسمی در آمارنامه‌های مربوط به سرشماری عمومی نفوس و مسکن دوره ۹۰-

۱۳۸۵ و ۹۵-۱۳۹۰، سرشماری کشاورزی ۱۳۹۳، سالنامه آماری ۱۳۹۵ استان، نتایج تفصیلی خدمات روستایی ۱۳۹۰ متمرکز شد.

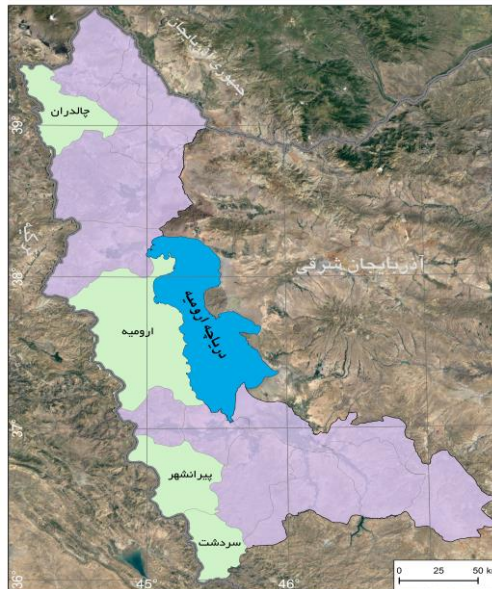
جدول شماره ۱. ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های تحقیق

شاخص‌ها	مؤلفه‌ها	ابعاد	نوع متغیر	
راه آسفالت، خط تلفن، شبکه برق، شبکه گاز، آب آشامیدنی سالم، لوله‌کشی آب، طرح هادی روستایی	توسعه فیزیکی	توسعه	مستقل	
مراکز آموزشی ابتدائی، راهنمایی، دبیرستان، خانه بهداشت، مرکز بهداشت، دهیاری، خدمات تعمیراتی، مغازه، انبار و سردخانه،	توسعه اجتماعی			
دسترسی به بازارچه مرزی، دسترسی به بازار مکاره‌ای	دسترسی آسان به بازار			توسعه فضایی
سرانه زمین زراعی آبی، سرانه زمین زراعی دیمی، دسترسی به رودخانه، آب زیرزمینی	دسترسی به منابع معیشتی			
دسترسی به وسایل نقلیه عمومی، دسترسی به تکنولوژی‌های کشاورزی	دسترسی به تکنولوژی تولید			
نرخ رشد جمعیت	رشد جمعیت	ثبات	وابسته	
نرخ برابری جنسیتی	جنسیت	جمعیت		
درصد شاغلین، نرخ مشارکت اقتصادی، معکوس نرخ تکفل	مشارکت اقتصادی	امنیت اقتصادی		
نسبت اشتغال کشاورزی به سایر مشاغل، تعداد نوع مشاغل کشاورزی، تنوع مشاغل غیر کشاورزی	تنوع شغلی			
نسبت تنوع تولید محصولات کشاورزی	تنوع تولید محصول			
روستاهایی که قاچاق کالا از آن‌ها انجام می‌شود	میزان قاچاق کالا			
روستاهایی که قاچاق انسان از آن‌ها انجام می‌شود	میزان قاچاق انسان	امنیت اجتماعی		

درگیری‌های قومی میان روستائیان، پناهندگی اعضای گروهک‌های ضد امنیت ملی	درگیری‌های قومی			
تعداد جرم و جنایات اجتماعی	جرم جنایت			
روستائیان روستاهایی که در عضویت گروهک‌های ضد امنیت ملی هستند	عضویت در گروه‌های قومی گرا	امنیت سیاسی		

محدوده مورد مطالعه

آذربایجان غربی به واسطه کثرت در هم‌جواری با واحدهای سیاسی مستقل، طول مرزهای بین‌المللی و مطرح بودن به‌عنوان دروازه ورودی به اروپا و آسیای قفقاز، در میان ۱۶ استان مرزی ایران از اهمیت و جایگاه برتری برخوردار می‌باشد. برابر با آخرین تغییرات در تقسیمات کشوری استان آذربایجان غربی، این استان دارای ۱۷ شهرستان، ۴۰ بخش، ۴۲ نقطه شهری و ۱۱۳ دهستان می‌باشد (سازمان برنامه‌بودجه، ۱۳۹۵: ۴۴) از مجموع ۱۷ شهرستان استان، ۹ شهرستان دارای موقعیت مرزی می‌باشند. همچنین از مجموع ۴۰ بخش استان، ۱۷ بخش دارای موقعیت مرزی می‌باشند.

شکل شماره ۱. محدوده مورد مطالعه

بحث و یافته‌ها

تحلیل استنباطی روابط بین شاخص‌های توسعه و ثبات جمعیت

ضریب همبستگی همیشه عددی بین ۱ تا -۱ است. ضریب همبستگی بین ۰ تا ۱ به معنی داشتن همبستگی مثبت است و هرچه این ضریب به ۱ نزدیک‌تر باشد همبستگی قوی‌تر است. همبستگی مثبت یعنی با افزایش مقدار ارزش یک متغیر مقدار ارزش متغیر دیگر نیز افزایش می‌یابد، ضریب همبستگی بین ۰ تا -۱ به معنی داشتن همبستگی منفی بین دو متغیر است و هرچه عدد به -۱ نزدیک‌تر باشد یعنی همبستگی منفی قوی‌تر است. همبستگی منفی یعنی با کاهش مقدار یک متغیر مقدار متغیر دیگر کاهش می‌یابد. نتایج یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل تحقیق و متغیرهای وابسته رابطه معنی‌داری وجود دارد. شاخص‌های توسعه مدیریت منطقه و وجود خدمات مدیریتی با شاخص توسعه جمعیت، رابطه معنی‌داری دارد و رابطه آن‌ها نیز مثبت است و برحسب مدل همبستگی میزان ارتباط آن‌ها بین ۳۰ و ۷۰ می‌باشد که نشان می‌دهد رابطه آن‌ها با همدیگر متوسط بوده و در سطح اطمینان ۹۹ درصد با مقدار P-Value کمتر از ۰/۰۱ رابطه آن‌ها معنی‌دار است. به عبارتی به ازای افزایش یک واحد به مقدار شاخص‌های مدیریتی از نظر کمی و کیفی ۰/۳۵۱ به مقدار رشد جمعیت در منطقه اضافه خواهد شد. اما بین شاخص‌های مدیریتی با مؤلفه‌های بعد خانوار، بار تکفل و نسبت جنسی رابط معنی‌دار منفی یا معکوس وجود دارد و میزان ارتباط آن‌ها نیز کمتر است. در بین این شاخص‌ها، شاخص بار تکفل رابطه قوی‌تری دارد. نتایج نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد این روابط معنی‌دار است؛ زیرا مقدار معنی‌داری آن‌ها کمتر از ۰/۰۱ می‌باشد. همچنین رابطه بین شاخص‌های توسعه زیربنایی و روبنایی با رشد جمعیت مثبت بوده و میزان ارتباط آن‌ها در سطح متوسط می‌باشد و میزان معنی‌داری آن‌ها نیز با مقدار صفر نشان‌دهنده معنی‌داری ارتباط بین آن‌هاست.

جدول شماره ۲. همبستگی ابعاد شاخص‌های توسعه با ثبات جمعیت در مناطق مرزی

Spearman's rho		نسبت جنسی	بار تکفل	بعد خانوار	نرخ رشد جمعیت
شاخص‌های توسعه مدیریت	Correlation Coefficient	-۰/۰۳۶	-۰/۱۳۲	-۰/۰۸۹	۰/۳۵۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۸۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	N	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳
شاخص‌های توسعه زیربنایی	Correlation Coefficient	-۰/۰۴۶	-۰/۰۵۹	-۰/۱۸۹	۰/۲۷۷
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۲۹	۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	N	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳
شاخص‌های توسعه روبنایی	Correlation Coefficient	-۰/۰۴۰	-۰/۱۲۰	-۰/۱۲۰	۰/۳۴۴
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۵۸	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	N	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳

تأثیر شاخص‌های توسعه با رشد جمعیت

خروجی مدل رگرسیون بیانگر آن است که شاخص‌های توسعه در حوزه مدیریت در تثبیت جمعیت مؤثر است. در جدول خلاصه مدل ADJ.R2 اهمیت زیادی دارد. این میزان نشان می‌دهد که مدل مذکور چند درصد از واریانس بلوغ شغلی را پیش‌بینی می‌کند؛ به این معنی که سه شاخص مدیریتی، زیربنایی و روبنایی، ۹ درصد از واریانس رشد جمعیت را پیش‌بینی می‌کند؛ زیرا میزان ADJ.R2 برابر با ۰/۰۹۷ می‌باشد که در صورتی که این مقدار در ۱۰۰ ضرب شود برابر با ۹ خواهد شد.

جدول شماره ۳. خلاصه مدل رگرسیون شاخص‌های توسعه با رشد جمعیت

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰/۳۱۲a	۰/۰۹۷	۰/۰۹۶	۶/۰۶۵۵۷

شاخص بعدی میزان بتای (Beta) هر متغیر است. همان‌گونه که از مقادیر P-Value هر یک از متغیرها دیده می‌شود، سه زیر مقیاس شاخص‌های مدیریتی، زیربنایی و روبنایی هستند که به صورت معناداری رشد جمعیت را پیش‌بینی می‌کنند. به عبارتی با افزایش یک

انحراف استاندارد در شاخص‌های توسعه مدیریتی، مقدار رشد جمعیت ۰/۱۱۸ انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت. همچنین با افزایش یک انحراف استاندارد در مقدار شاخص‌های توسعه زیربنایی مقدار رشد جمعیت ۰/۰۹۱ انحراف استاندارد بالاتر خواهد رفت و در صورت افزایش انحراف استاندارد در شاخص‌های توسعه مدیریتی مقدار رشد جمعیت ۰/۱۳۶ انحراف استاندارد بالاتر خواهد رفت. مقدار معنی‌داری خروجی مدل رگرسیون نشان می‌دهد که میزان اثرگذاری آن‌ها در سطح اطمینان ۹۹ درصد کمتر از ۰/۱ است و میزان تأثیر آن‌ها معنی‌دار است.

جدول ۴: مقدار تأثیرگذاری شاخص‌های توسعه در میزان رشد جمعیت

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	-۴/۷۳۶	۰/۳۴۱		-۱۳/۹۰۸	۰/۰۰۰
شاخص‌های توسعه مدیریت	۳/۲۵۷	۰/۹۲۰	۰/۱۱۸	۳/۵۴۰	۰/۰۰۰
شاخص‌های توسعه زیربنایی	۳/۹۵۵	۱/۲۹۲	۰/۰۹۱	۳/۰۶۱	۰/۰۰۲
شاخص‌های توسعه روبنایی	۴/۷۳۲	۱/۲۹۰	۰/۱۳۶	۳/۶۶۸	۰/۰۰۰

شاخص‌های توسعه با بعد خانوار

در جدول خلاصه مدل مقدار R برابر است با ۰/۰۳۴ اشاره دارد به همبستگی ساده بین دو متغیر و به عبارتی شدت همبستگی بین دو متغیر را نشان می‌دهد. همان‌طور که از مقدار R (همبستگی پیرسون بین دو متغیر) نمایان است، بین دو متغیر شاخص‌های توسعه و بعد خانوار در حد ضعیف وجود دارد. مقدار R² نیز نشان می‌دهد که چه مقدار از متغیر وابسته یعنی بعد خانوار، می‌تواند توسط متغیر مستقل یعنی شاخص‌های توسعه تبیین شود. نتایج نشان می‌دهد که ۳/۲ درصد از تغییرات متغیر بعد خانوار را تبیین کند، که در واقع مقدار چشم‌گیری نیست.

جدول شماره ۵. خلاصه مدل رگرسیون شاخص‌های توسعه با بعد خانوار

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
dimension0	۱	۰/۱۸۳a	۰/۰۳۴	۰/۹۰۶۱۹

جدول زیر اطلاعاتی را در مورد متغیرهای پیش‌بینی به ما می‌دهد. این جدول اطلاعات ضروری برای پیش‌بینی متغیر وابسته را در اختیار ما قرار می‌دهد. مشاهده می‌کنیم که مقدار ثابت (constant) و متغیر شاخص‌های توسعه در مدل معنادار شده‌اند. اگر به ستون sig نگاه کنیم متوجه می‌شویم که تمامی شاخص‌های توسعه، تأثیر معنی‌داری در بعد خانوار دارند. ضریب رگرسیونی استاندارد شده یا Beta در تحقیق برای شاخص‌های توسعه مدیریتی، زیربنایی و روبنایی به ترتیب برابر با ۰/۱۱۲، ۰/۱۴۷ و ۰/۱۲۷- که نشانگر میزان تأثیر متغیر مستقل بر وابسته است. در این میان، دو متغیر شاخص‌های توسعه زیربنایی و روبنایی در بعد خانوار تأثیر معکوسی دارند؛ به عبارتی با بالا رفتن مقدار آن‌ها مقدار بعد خانوار کاهش می‌یابد.

جدول شماره ۶. مقدار تأثیر گذاری شاخص‌های توسعه در بعد خانوار

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	۴/۵۱۴	۰/۰۵۱		۸۸/۷۲۳	۰/۰۰۰
شاخص‌های توسعه مدیریت	۰/۴۴۷	۰/۱۳۷	۰/۱۱۲	۳/۲۵۲	۰/۰۰۱
شاخص‌های توسعه زیر بنایی	-۰/۹۲۵	۰/۱۹۳	-۰/۱۴۷	-۴/۷۹۲	۰/۰۰۰
شاخص‌های توسعه روبنایی	-۰/۶۴۰	۰/۱۹۳	-۰/۱۲۷	-۳/۳۲۴	۰/۰۰۱

شاخص‌های توسعه با نسبت جنسی

تعریف ضریب تعیین (R^2) نسبتاً ساده است. ضریب تعیین نشان می‌دهد که تنها ۰/۱ درصد تغییرات متغیر نسبت جنسی به وسیله شاخص‌های توسعه تبیین می‌شود؛ یا به عبارت دیگر، ضریب تعیین نشان‌دهنده این است که چه مقدار از تغییرات متغیر وابسته تحت تأثیر متغیر مستقل مربوطه بوده و مابقی تغییرات متغیر وابسته مربوط به سایر عوامل می‌باشد.

جدول ۷: خلاصه مدل رگرسیون شاخص‌های توسعه با نسبت جنسی

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	
dimension0	۱	۰/۰۲۱۸	۰/۰۰۰	-۰/۰۰۱	۱۹/۲۱۹۸۵

همان‌گونه که از میزان بتای (Beta) و مقادیر P-Value هر یک از متغیرها ملاحظه می‌شود، سه زیر مقیاس شاخص‌های توسعه مدیریتی، زیربنایی و روبنایی در تبیین نسبت جنسی تأثیری ندارند. مقدار معنی‌داری خروجی مدل رگرسیون نشان می‌دهد که میزان اثرگذاری آن‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد بالاتر از ۰/۰۵ است و میزان تأثیر آن‌ها معنی‌دار نیست.

جدول شماره ۸. مقدار تأثیرگذاری شاخص‌های توسعه در نسبت جنسی

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	۱۰۰/۳۸۹	۱/۰۷۹		۹۳/۰۳۲	۰/۰۰۰
شاخص‌های رشد مدیریت	-۲/۱۹۸	۲/۹۱۶	-۰/۰۲۶	-۰/۷۵۴	۰/۴۵۱
شاخص‌های رشد زیر بنایی	-۱/۶۵۷	۴/۰۹۴	-۰/۰۱۳	-۰/۴۰۵	۰/۶۸۶
شاخص‌های رشد روبنایی	۲/۴۷۳	۴/۰۸۷	۰/۰۲۴	۰/۶۰۵	۰/۵۴۵

تحلیل رابطه شاخص‌های جمعیتی با امنیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی

خروجی مدل همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین شاخص‌های توسعه مدیریت و امنیت اقتصادی رابطه محکمی وجود ندارد و تنها با نرخ رشد جمعیت با بعد خانوار و نسبت جنسی رابطه مثبت کمی دارد ولی میزان ارتباط آن‌ها معنی‌دار است و میزان معنی‌داری آن‌ها در سطح اطمینان ۹۹ درصد کمتر از ۰/۰۱ با مقدار صفر می‌باشد. همچنین شاخص‌های امنیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی با بعد خانوار ارتباط دارد؛ نتایج مدل نشان می‌دهد که تنها بین شاخص بعد خانوار با امنیت با مقدار ۰/۱۱۱ رابطه مثبت دارد و میزان ارتباط آن‌ها نیز با مقدار ۰/۰۰۱ معنی‌دار است.

جدول ۹: تحلیل رابطه شاخص‌های جمعیتی با امنیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی

		نرخ باسوادی	نرخ باسوادی کشاورزی	نسبت جنسی	بعد خانوار	نرخ رشد جمعیت	امنیت
نرخ باسوادی	Pearson Correlation	۱	-۰/۰۲۱	-۰/۰۱۴	۰/۰۲۸	۰/۰۶۲	-۰/۰۱۹
	Sig. (2-tailed)		۰/۵۰۶	۰/۶۶۳	۰/۳۸۱	۰/۰۵۵	۰/۵۵۱
	N	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳
نرخ باسوادی کشاورزی	Pearson Correlation	-۰/۰۲۱	۱	۰/۰۰۷	۰/۰۰۴	۰/۰۰۹	-۰/۰۲۵
	Sig. (2-tailed)	۰/۵۰۶		۰/۸۲۶	۰/۹۱۱	۰/۷۸۴	۰/۴۴۵
	N	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳
نسبت جنسی	Pearson Correlation	-۰/۰۱۴	۰/۰۰۷	۱	-۰/۰۲۸	۰/۲۷۴	۰/۰۱۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۶۶۳	۰/۸۲۶		۰/۳۹۳	۰/۰۰۱	۰/۷۲۳
	N	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳
بعد خانوار	Pearson Correlation	۰/۰۲۸	۰/۰۰۴	-۰/۰۲۸	۱	۰/۲۰۶	۰/۱۱۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۳۸۱	۰/۹۱۱	۰/۳۹۳		۰/۰۰۰	۰/۰۰۱
	N	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳
نرخ رشد جمعیت	Pearson Correlation	۰/۰۶۲	۰/۰۰۹	۰/۲۷۴	۰/۲۰۶	۱	۰/۰۰۲
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۵۵	۰/۷۸۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		۰/۹۴۱
	N	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳
امنیت	Pearson Correlation	-۰/۰۱۹	-۰/۰۲۵	۰/۰۱۱	۰/۱۱۱	۰/۰۰۲	۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۵۵۱	۰/۴۴۵	۰/۷۲۳	۰/۰۰۱	۰/۹۴۱	
	N	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳

. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

تحلیل تأثیر شاخص‌های جمعیتی در امنیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی

نتایج مدل رگرسیون در سکونتگاه‌های مرزی مورد مطالعه رضایت‌بخش نیست. جدول خلاصه مدل میزان R2 تعدیل شده بیان می‌کند که مدل مذکور تنها ۰/۰۰۹ مقدار از واریانس امنیت را در سکونتگاه‌های مرزی پیش‌بینی می‌کند. مقدار به‌دست آمده نشان می‌دهد که میزان تأثیر گذاری متغیرهای مستقل در متغیر وابسته بسیار ضعیف بوده و برای ایجاد و استقرار امنیت در منطقه نمی‌توان با برنامه‌ریزی شاخص‌های اجتماعی مورد مطالعه

متکی بود و باید از طریق راهکارهای دیگر به دنبال استقرار امنیت در سکونتگاه‌های مرزی بود. به این معنی که این شاخص‌ها تنها ۰/۹ درصد از واریانس امنیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی منطقه را پیش‌بینی می‌کند.

جدول شماره ۱۰. خلاصه مدل تحلیل تأثیر شاخص‌های اجتماعی در امنیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰/۱۲۰a	۰/۰۱۴	۰/۰۰۹	۰/۰۰۳۳۲

شاخص ضریب بتای (Beta) برای سنجش میزان تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل در امنیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جامعه در جدول زیر آمده است. همان‌گونه که از مقادیر هر یک از متغیرها در ستون این ضریب نشان می‌دهد؛ شاخص‌های اجتماعی به صورت معناداری امنیت را پیش‌بینی نمی‌کنند و از میان شاخص‌های اجتماعی تنها بعد خانوار است که بر امنیت جامعه تأثیرگذار است. در تفسیر این یافته‌ها این‌گونه می‌توان استنباط نمود که با افزایش یک انحراف استاندارد در مقدار نرخ باسوادی در جامعه، میزان امنیت ۰/۲۱- انحراف استاندارد کاهش می‌یابد. همچنین با افزایش یک انحراف استاندارد در مقدار شاخص سواد و تحصیلات کشاورزی، نمره امنیت ۰/۲۵- انحراف استاندارد پایین‌تر خواهد رفت و در صورت افزایش انحراف استاندارد در نمره نسبت جنسی، سطح امنیت ۰/۲۲ واحد انحراف استاندارد بالا می‌رود. ولی مقادیر به‌دست آمده در سطح اطمینان ۹۵ درصد با میزان خطای کمتر از ۰/۰۵ معنی‌دار نیست زیرا مقدار معنی‌داری همه متغیرها بیشتر از ۰/۰۵ است. در شاخص بعد خانوار میزان بتا نشان می‌دهد که این شاخص تأثیری در امنیت جامعه دارد و با افزایش مقدار آن ۱/۱۸ واحد بر امنیت افزوده می‌شود و اثرگذاری آن نیز با مقدار معنی‌داری ۰/۰۰۰ معنی‌دار است. با وجود عدم معنی‌داری سطح تأثیر متغیرها بر میزان امنیت، نتایج به‌دست آمده در شاخص‌های سواد و رشد جمعیت قابل تأمل است؛ زیرا هرچقدر سطح تحصیلات بالا رود و رشد جمعیت نیز افزایش پیدا کند، تنش‌های

سیاسی، اجتماعی و اقتصادی همانند تحرکات سیاسی همانند عضویت در گروه‌های معاند با حاکمیت، تحرک قومی، قاچاق کالا و انسان و تنش‌های اجتماعی در منطقه افزایش و میزان امنیت را در این منطقه کاهش خواهد داد.

جدول شماره ۱۱. تحلیل تأثیر شاخص‌های اجتماعی در امنیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱		-۰/۲۹۶	۰/۷۶۷
نرخ باسوادی	-۶/۳۸	۰/۰۰۰	-۰/۰۲۱	-۰/۶۵۸	۰/۵۱۱
نرخ باسواد کشاورزی	-۲/۹۴	۰/۰۰۰	-۰/۰۲۵	-۰/۷۹۲	۰/۴۲۸
نسبت جنسی	۳/۳۶	۰/۰۰۰	۰/۰۲۲	۰/۶۴۹	۰/۵۱۷
بعد خانوار	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۱۸	۳/۵۷۴	۰/۰۰۰
نرخ رشد جمعیت	-۱/۱۲	۰/۰۰۰	-۰/۰۲۶	-۰/۷۶۵	۰/۴۴۴

تحلیل رابطه شاخص‌های توسعه با امنیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جهت تحلیل روابط بین متغیرهای اصلی شاخص‌های توسعه با امنیت از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. خروجی مدل همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین شاخص‌های توسعه مدیریت و زیربنایی و رونمایی و امنیت رابطه محکمی وجود ندارد. به دلیل اینکه میزان معنی‌داری آن‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد.

جدول شماره ۱۲. تحلیل رابطه شاخص‌های رشد یافتگی با امنیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی

		امنیت	توسعه مدیریتی	توسعه زیر بنایی	توسعه رونمایی
امنیت	Pearson Correlation	۱	۰/۰۱۲	-۰/۰۰۹	۰/۰۲۷
	Sig. (2-tailed)		۰/۷۱۵	۰/۷۷۴	۰/۴۰۱
	N	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳	۹۶۳

تحلیل تأثیر شاخص‌های رشد یافتگی در امنیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی نتایج مدل رگرسیون در سکونتگاه‌های مرزی مورد مطالعه رضایت‌بخش نیست. در جدول خلاصه مدل میزان R2 تعدیل شده بیان می‌کند که مدل مذکور ۰/۰۰۱ مقدار از واریانس

امنیت را در سکونتگاه‌های مرزی پیش‌بینی می‌کند. مقدار به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که میزان تأثیرگذاری متغیرهای مستقل در متغیر وابسته بسیار ضعیف بوده و برای ایجاد و استقرار امنیت در منطقه نمی‌توان برای شاخص‌های زیر بنایی، روبنایی و مدیریتی مورد مطالعه متکی بود و باید از طریق راهکارهای دیگر به دنبال استقرار امنیت در جامعه مرزی بود. به این معنی که سه زیرمقیاس شاخص‌های رشد مدیریتی، زیرساختی و روبنایی تنها ۰/۱ درصد از واریانس امنیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی منطقه را پیش‌بینی می‌کند.

جدول شماره ۱۳. خلاصه مدل تحلیل تأثیر شاخص‌های رشد در امنیت اقتصادی، اجتماعی و

سیاسی

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰/۰۴۸۸	۰/۰۰۲	-۰/۰۰۱	۰/۰۰۳۳۴

شاخص ضریب بتای (Beta) برای سنجش میزان تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل در امنیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جامعه استفاده گردید که نتایج آن در جدول زیر آمده است. همان‌گونه که از مقادیر هر یک از متغیرها در ستون این ضریب نشان می‌دهد؛ سه زیرمقیاس شاخص‌های رشد مدیریتی، روبنایی و زیربنایی به‌صورت معناداری امنیت را پیش‌بینی نمی‌کنند. در تفسیر این یافته‌ها این‌گونه می‌توان استنباط نمود که با افزایش یک انحراف استاندارد در مقدار شاخص‌های رشد مدیریتی، میزان امنیت ۰/۱۲- انحراف استاندارد کاهش می‌یابد. همچنین با افزایش یک انحراف استاندارد در مقدار شاخص‌های رشد زیربنایی، نمره امنیت ۰/۵۱- انحراف استاندارد پایین‌تر خواهد رفت و در صورت افزایش انحراف استاندارد در نمره شاخص‌های رشد روبنایی، سطح امنیت ۰/۷۱ واحد انحراف استاندارد بالا خواهد رفت. ولی مقادیر به‌دست‌آمده در سطح اطمینان ۹۵ درصد با میزان خطای کمتر از ۰/۰۵ معنی‌دار نیست زیرا مقدار معنی‌داری همه متغیرها بیشتر از ۰/۰۵ کمتر است. با وجود عدم معنی‌داری سطح تأثیر متغیرها بر میزان امنیت، نتایج به‌دست‌آمده در متغیرهای شاخص‌های رشد مدیریتی و زیر بنایی قابل تأمل است زیرا هرچقدر میزان

زیرساخت‌ها نظیر شبکه ارتباطی، مخابراتی، برق و شبکه آب در منطقه بهتر شود تحرکات سیاسی همانند عضویت در گروه‌های معاند با حاکمیت، قاچاق کالا و انسان و تنش‌های اجتماعی در منطقه افزایش و میزان امنیت را در این منطقه کاهش خواهد داد.

جدول ۱۴: تحلیل تأثیر شاخص‌های رشد یافتگی در امنیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰		۴/۸۰۲	۰/۰۰۰
شاخص‌های رشد مدیریت	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	-۰/۰۱۲	-۰/۲۳۵	۰/۸۱۴
شاخص‌های رشد زیر بنایی	-۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	-۰/۰۵۱	-۰/۱۳۲	۰/۲۵۸
شاخص‌های رشد روبنایی	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۷۱	۱/۲۷۸	۰/۲۰۲

تحلیل فضایی امنیت و سطح شاخص‌های رشد یافتگی

جهت تحلیل تفاوت‌های فضایی سطح شاخص‌های رشد یافتگی مناطق مورد مطالعه از آزمون ANOVA استفاده شد. نتایج به دست آمده از آزمون نشان می‌دهد که میزان شاخص‌های رشد یافتگی در تمام ابعاد شاخص‌های رشد در مناطق مختلف مرزی با هم دیگر متفاوت هستند. مقدار F در سطح اطمینان ۹۵ درصد در بعد شاخص‌های رشد مدیریتی برابر ۲۷/۱۴۵ است و مقدار معنی‌داری آن نیز صفر می‌باشد که بیان‌کننده تفاوت معنی‌دار سطح شاخص‌های رشد در این بعد در مناطق مختلف مورد مطالعه است. به عبارتی میزان شاخص‌های رشد مدیریتی در شهرستان‌های مرزی مورد بررسی از همدیگر فاصله معنی‌داری دارند. در بعد شاخص‌های رشد زیر بنایی و روبنایی نیز مناطق عملکردی متفاوت دارند. مقدار F در بعد زیر بنایی و روبنایی به ترتیب برابر با ۲۷/۷۹ و ۱۸/۴۴ است و سطح معنی‌داری آن‌ها برابر با صفر است که بیان‌کننده تفاوت مناطق از نظر سطح شاخص‌های رشد یافتگی از همدیگر است.

جدول ۱۵: تحلیل تفاوت‌های فضایی سطح شاخص‌های رشد

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
شاخص‌های رشد مدیریت	Between Groups	۵/۰۹۷۷	۴	۱/۲۷۴	۲۷/۱۴۵	۰/۰۰۰
	Within Groups	۴۴/۹۶۸	۹۵۸	۰/۰۷		
	Total	۵۰/۰۶۴	۹۶۲			
شاخص‌های رشد زیر بنایی	Between Groups	۱/۸۶۴	۱	۰/۴۶۶	۲۷/۷۹۵	۰/۰۰۰
	Within Groups	۱۶/۰۶۱	۹۵۸	۰/۰۱۷		
	Total	۱۷/۹۲۵	۹۶۲			
شاخص‌های رشد روبنایی	Between Groups	۲/۱۲۵	۴	۰/۵۳۱	۱۸/۴۴۷	۰/۰۰۰
	Within Groups	۲۷/۵۸۷	۹۵۸	۰/۰۲۹		
	Total	۲۹/۷۱۲	۹۶۲			

تحلیل تفاوت‌های فضایی امنیت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی

جهت تحلیل تفاوت‌های فضایی سطح امنیت در مناطق مورد مطالعه از آزمون آنالیز واریانس یا ANOVA استفاده گردید. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که میزان امنیت در مناطق مختلف مرزی با هم دیگر فرق دارند. مقدار F در سطح اطمینان ۹۵ درصد برای آزمون برابر ۲۰/۰۴۱ است و مقدار معنی داری آن برابر با صفر می‌باشد که بیان‌کننده تفاوت معنی دار سطح امنیت در مناطق مورد مطالعه است. به عبارتی میزان امنیت در شهرستان‌های مرزی مورد بررسی از همدیگر فاصله معنی داری دارند.

جدول ۱۶: تحلیل تفاوت‌های فضایی امنیت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	۰/۰۰۱	۴	۰/۰۰۰	۲۰/۰۴۱	۰/۰۰۰
Within Groups	۰/۰۱۰	۹۵۸	۰/۰۰۰		
Total	۰/۰۱۱	۹۶۲			

نابرابری‌های شاخص‌های رشد بین مناطق مرزی و درون مرزی می‌تواند شکاف‌های سیاسی، تعلق سرزمینی، امنیت اقتصادی و غیره را عمیق‌تر نماید. این موضوع در کشورها

و مناطق چند قومیتی و دارای تنوع قومی مانند ایران و استان آذربایجان غربی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. مطالعات نشان می‌دهد که نظام شاخص‌های توسعه مرکز-پیرامونی در برنامه‌های مختلف در ایران، منجر به برهم خوردن تعادل و توازن در شاخص‌های توسعه میان نواحی مرزی و مرکزی گردیده و احساس عقب‌ماندگی از مسیر شاخص‌های توسعه در میان مناطق مختلف بستر مناسبی را جهت تکوین ناامنی اقتصادی، همانند بیکاری، قاچاق کالا و ناامنی‌های اجتماعی مانند درگیری‌های قومی، جرم و جنایت و... را پدید آورده است. در سوی دیگر، در امنیت پایدار به‌جای مقابله با تهدیدها، شناسایی و چاره‌اندیشی روندهای منتهی به ناامنی اهمیت پیدا می‌کند و با کنترل و مهندسی این روندها، از پدید آمدن ناامنی پیشگیری می‌شود. این نگاه، پارادایم جدیدی را شکل می‌دهد که در مقابل پارادایم کنترل قرار دارد. تفاوت اصلی این رویکرد آن است که در امنیت پایدار برای کنترل تهدیدها، صرفاً از زور استفاده نمی‌شود؛ بلکه هدف حل مشارکتی علل ایجادکننده تهدیدها با استفاده از مؤثرترین ابزارهای قابل دسترس است (حمیدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸). شاخص‌های رشد و ارتقاء سطح شاخص‌های مورد مطالعه در منطقه برای ایجاد امنیت پایدار کافی نیست. نتایج یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ثبات جمعیت و امنیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی چندان به مؤلفه‌های رشد و شاخص‌های رشد برنامه‌های مختلف همانند گسترش زیرساخت‌های اجتماعی، راه، آب و برق و همچنین خدمات بهداشتی و سازمان‌های مدیریتی حاکمیتی و مردمی در ارتباط نیست و باید دنبال شاخص‌های تأثیرگذار و مرتبط دیگری بود. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل تحقیق و متغیرهای وابسته رابطه معنی‌داری وجود دارد. شاخص‌های رشد مدیریت منطقه و وجود خدمات مدیریتی با شاخص رشد جمعیت رابطه معنی‌داری دارد و رابطه آن‌ها نیز مثبت است و این نتایج با یافته‌های مارسیلیو (۲۰۱۱) در خصوص همبستگی توسعه اقتصادی با توسعه جمعیتی مناطق مرزی انطباق دارد. اما بین شاخص‌های مدیریتی با مؤلفه‌های بعد خانوار، بار تکفل و نسبت جنسی رابط معنی‌دار

منفی یا معکوس وجود دارد و میزان ارتباط آن‌ها نیز کمتر است. در بین این شاخص‌ها، شاخص بار تکفل رابطه قوی‌تری دارد. نتایج نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد این روابط معنی‌داری وجود دارد؛ زیرا مقدار معنی‌داری آن‌ها کمتر از $0/01$ می‌باشد. همچنین رابطه بین شاخص‌های رشد خدمات زیربنایی و رونمایی با رشد جمعیت مثبت بوده و میزان ارتباط آن‌ها در سطح متوسط می‌باشد و میزان معنی‌داری آن‌ها نیز با مقدار صفر نشان‌دهنده معنی‌داری ارتباط بین آن‌هاست. همچنین ضریب رگرسیونی استاندارد شده یا Beta در تحقیق برای شاخص‌های رشد مدیریتی، زیربنایی و رونمایی نشان می‌دهد که شاخص‌های رشد یافتگی باعث تغییر در بعد خانوار شده است. در این میان دو متغیر شاخص‌های رشد زیربنایی و رونمایی در بعد خانوار تأثیر معکوسی دارند؛ به عبارتی با بالا رفتن مقدار آن‌ها تعداد اعضای خانوار کاهش یافته است.

به‌طور کلی در بررسی ارتباط بین شاخص‌های توسعه و ثبات جمعیت در منطقه رابطه مثبتی برقرار است و برای رسیدن به ثبات جمعیت در منطقه می‌توان از طریق شاخص‌های توسعه زیرساخت‌ها و رونماها به آن دست یافت. نتایج مدل رگرسیون نیز ادعای فوق را تأیید می‌نماید. رگرسیون نشان می‌دهد که سه زیرمقیاس رشد شاخص‌های مدیریتی، زیربنایی و رونمایی، به‌صورت معناداری رشد جمعیت را پیش‌بینی می‌کنند. به عبارتی با افزایش یک انحراف استاندارد در شاخص‌های رشد مدیریتی مقدار رشد جمعیت $0/118$ انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت. همچنین با افزایش یک انحراف استاندارد در مقدار شاخص‌های رشد زیربنایی مقدار رشد جمعیت $0/091$ انحراف استاندارد بالاتر خواهد رفت و در صورت افزایش انحراف استاندارد در شاخص‌های رشد مدیریتی مقدار رشد جمعیت $0/136$ انحراف استاندارد بالاتر خواهد رفت. ولی ارتباط و تأثیرگذاری بین شاخص‌های اجتماعی در امنیت مناطق مرزی روی دیگر قضیه است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای تحقیق و امنیت رابطه منطقی برقرار نیست و رویکرد توسعه‌ای کنونی (محوریت سیستم دولتی و حاکمیتی) در ایجاد امنیت تأثیرگذار نیستند و امنیت

اجتماعی، سیاسی و اقتصادی منطقه با حفظ نقش دولت و حاکمیت، به اتخاذ رویکردهای دیگر با ماهیت همکاری و مشارکت جوامع مرزی و کشورهای هم‌جوار وابسته است؛ همان‌طور که بررسی هرزوک (۱۹۹۱)، آرولا و همکاران (۱۹۹۳) و گیلمر و همکارانش (۲۰۰۱) گویای این مهم می‌باشد. برخلاف همبستگی و تأثیر ابعاد شاخص‌های توسعه بر ثبات جمعیت، خروجی مدل همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین رشد شاخص‌های مدیریت، زیربنایی و روبنایی و امنیت رابطه محکمی وجود ندارد. به دلیل اینکه میزان معنی‌داری آن‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد. نتایج مدل رگرسیون نیز در سکونتگاه‌های مرزی مورد مطالعه رضایت‌بخش نیست. شاخص ضریب بتای (Beta) نشان می‌دهد که سه زیرمقیاس شاخص‌های رشد مدیریتی، روبنایی و زیربنایی به صورت معناداری امنیت را پیش‌بینی نمی‌کنند. با وجود عدم معنی‌داری سطح تأثیر متغیرها بر میزان امنیت، نتایج به دست آمده در متغیرهای شاخص‌های رشد مدیریتی و زیربنایی قابل تأمل است؛ زیرا هرچقدر میزان زیرساخت‌ها نظیر شبکه ارتباطی، مخابراتی، برق و شبکه آب در منطقه بهتر شود، تحرکات سیاسی همانند عضویت در گروه‌های معاند با حاکمیت، قاچاق کالا و انسان و تنش‌های اجتماعی در منطقه افزایش و میزان امنیت را در این منطقه کاهش خواهد داد. با توسعه راه‌های ارتباطی، شبکه‌های مخابراتی و غیره، قاچاق کالا و انسان و تحرکات سیاسی تسهیل شده و مرزنشینان برای این فعالیت‌ها انگیزه بیشتری پیدا کرده‌اند و این مسئله، با یافته‌های فان و ژانگ (۲۰۰۴: ۲۰۱) و کین (۱۹۹۰: ۲۹۹) مبنی بر پیدایش ناامنی فضایی در مناطق مرزی به واسطه عدم توسعه سیستمی انطباق دارد.

نتیجه‌گیری

رویکرد توسعه‌ای کنونی (محوریت سیستم دولتی و حاکمیتی) در ایجاد امنیت، از تأثیرگذاری کمتری برخوردار هست و امنیت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی منطقه با حفظ نقش دولت و حاکمیت، به اتخاذ رویکردهای دیگر با ماهیت همکاری و مشارکت جوامع

مرزی و کشورهای هم‌جوار وابسته است. شیوه‌های بعضاً شتاب‌زده در شناخت و شناسایی و روش‌های بعضاً نادرست تصمیم‌سازی و مدیریت مرزها از جمله تمرکز شدید بر سرمایه‌گذاری دولتی و دوری از اقدامات مشارکت‌گرایانه در تولید فضاهای فعالیت با تصدی‌گری خود جوامع مرزی و کشورهای هم‌جوار در قالب فعالیت‌های مشترک مرزی در بهره‌برداری مشترک از منابع، برنامه‌های مشترک اقتصادی در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات، برای پیچیده نمودن منافع بازیگران (دولت مرکزی، جوامع مرزی و بازیگران فرامرزی) بسیار مرسوم بوده است. توسعه و امنیت مناطق مرزی یک سرزمین تنها به سیاست‌ها، طرح‌ها و اقدامات درون سرزمینی محدود نمی‌گردد، بلکه بایست، در کنار تصمیم‌سازی‌ها و برنامه‌ریزی‌های مرتبط با توسعه و امنیت مناطق مرزی، نقش دیپلماسی فعال و همکاری‌های بینا کشوری را به نحوی برجسته مدنظر داشت. بر این اساس، آنچه ضروری، بلکه الزامی به نظر می‌آید، توجه به توسعه جوامع مرزی با اتخاذ رویکردی جامع و با توزیع نقش‌های هر یک از بازیگران و با تعریف جایگاه و سهم بالاتر به نقش آفرینی جوامع مرزی از نوع شبکه‌های محلی و ناحیه‌ای و مبتنی بر امکانات بالقوه و بالفعل آن‌ها در این زمینه است، چراکه در وضعیت موجود می‌توان ادعا کرد، مقوله مناطق مرزی و مرزنشینان هنوز در گفتمان عمومی جامعه جایگاه درخور و شایسته خود را نیافته است. روشن است تا زمانی که با رویکردی منطقه‌ای - توسعه‌ای، بر مبنای تبیین دقیق نارسائی‌های عرصه‌های شهری و روستایی مناطق مرزی و همچنین کوشش در راستای شناخت همه‌جانبه و بهره‌گیری متناسب از امکانات و فرصت‌های موجود در هر ناحیه نپردازیم، دستیابی به راهبردها و سیاست‌های قابل‌اجرا در راستای برپایی امنیت و توسعه پایدار در مرزها و مناطق مرزی به‌دشواری امکان‌پذیر خواهد بود.

با توجه به نتایج پیشنهاد می‌شود، برای ثبات جمعیت، کاهش مهاجرت و بهبود بخشی به بعد خانوار و نسبت جنسی لازم است خدمات زیربنایی، خدمات روبنایی و مدیریتی در سکونتگاه‌های مرزی تقویت شود و رفع محدودیت‌های خدماتی سکونتگاه‌های محروم از

این خدمات در اولویت توسعه‌ای دولت قرار گیرد. همچنین برای افزایش امنیت سیاسی (کاهش عضوگیری در گروه‌های معاند، تحرکات قومی استقلال طلبانه) در سکونتگاه‌های مرزی لازم است در کنار تداوم فعالیت‌های توسعه‌ای دولت و حاکمیت، اقدام به اتخاذ تدابیری برای جلب مشارکت جوامع مرزی و کشورهای هم‌جوار به‌ویژه در فعالیت‌های اقتصادی نمود تا از این طریق، مناسبات اقتصادی از حالت دولتی خارج و طراحی چارچوب‌های اقتصادی منطقه به‌گونه‌ای باشد که مرزنشینان و بازیگران آن‌سوی مرزهای سیاسی برای تداوم منافعشان، علاقه‌مند به ایجاد شرایط امن محیطی باشند.

منابع

- ۱) ابراهیم‌زاده، عیسی؛ موسوی، میر نجف؛ کاظمی‌زاد، شمس‌اله (۱۳۹۱) تحلیل فضایی نابرابری‌های منطقه‌ای میان مناطق مرزی و مرکزی ایران، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۸، شماره ۱، صص. ۲۳۵ - ۲۱۴.
- ۲) احمدی، حسن و دادجو، روزبه (۱۳۹۱) شاخص‌های رشد پایدار مناطق مرزی، راهبرد اساسی حفظ امنیت مرزها، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش‌ها و راهکارها، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان.
- ۳) اصغری لقمجانی، صادق؛ نسیمی، حمیدرضا؛ هدایتی‌فر، ضغری (۱۳۹۸) واکاوی ناپایداری کالبدی و زیست‌محیطی روستاهای مرزی مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان زاهدان، پژوهش‌نامه مطالعات مرزی، سال ۷، شماره ۲، صص. ۸۵-۱۱۶.
- ۴) بدراق‌نژاد، ایوب؛ برزگر، نصرت؛ جمشیدی، هانیه؛ موسی‌زاده حسین (۱۳۹۵) تحلیل و سطح‌بندی میزان توسعه‌یافتگی استان‌های ایران با استفاده از مدل‌های کمی و سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی (جغرافیای انسانی)، دوره ۸، شماره ۳، صص. ۱۸۴-۱۶۹.
- ۵) بدری، سیدعلی؛ دربان آراسته، علیرضا؛ سعدی، سیما (۱۳۹۷) تأثیر بازارچه‌های مرزی در توسعه سیاسی-فضایی مناطق روستایی مرزی مطالعه موردی: مرز باشماق مریوان، فصلنامه جغرافیا و توسعه، دوره ۱۶، شماره ۵۱، صص ۲۴-۱.

- ۶) بشلر، ژان (۱۳۷۰) ایدئولوژی چیست، ترجمه علی اسدی، تهران: نشر بی‌تا.
- ۷) پرنیان، حاتم؛ زیاری، کرامت‌اله؛ میره‌ای، محمد؛ مدیری، مهدی (۱۳۹۶) استراتژی توسعه مناطق مرزی با رویکرد آمایش سرزمین (ناحیه ارومیه-سلماس) فصلنامه اطلاعات جغرافیایی (سپهر)، دوره ۲۶، شماره ۱۰۴، صص. ۱۸۴-۱۷۳.
- ۸) پیشگاهی‌فرد، زهرا و سلطانی، ناصر (۱۳۸۸) تحلیل سیاست‌های آمایش سرزمینی ایران و ترکیه در مناطق مرزی هم‌جوار، پژوهش‌های جغرافیایی، دوره ۴۱، شماره ۶۹، صص. ۲۷-۱۷.
- ۹) حکمت‌نیا، حسن و موسوی، میر نجف (۱۳۹۲) کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، چاپ سوم، تهران: انتشارات آزادپیمان.
- ۱۰) حمیدی، اکبر؛ اصائلو، علی؛ امینی، داوود (۱۳۹۸) برنامه‌ریزی راهبردی امنیت پایدار در منطقه مرزی رود ارس، پژوهش‌نامه مطالعات مرزی، سال ۷، شماره ۲، صص ۲۳-۱.
- ۱۱) رحمانی‌فضلی، عبدالرضا و سعیدی، عباس (۱۳۹۴) پیوستگی شاخص‌های رشد و امنیت مناطق مرزی، جغرافیا، دوره جدید سال ۱۳ شماره ۴۷، صص. ۳۳-۷.
- ۱۲) زیاری، کرامت‌الله (۱۳۹۱) مکتب‌ها، نظریه‌ها و مدل‌های برنامه و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، چاپ سوم، تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۳) سازمان برنامه و بودجه آذربایجان غربی (۱۳۹۵ و ۱۳۹۰) سالنامه آماری استان آذربایجان غربی.
- ۱۴) سعیدی، علی و کفاش جمشید، محمدرضا (۱۳۹۲) ملاحظات دفاعی-امنیتی در آمایش سرزمینی استان اردبیل، فصلنامه آفاق امنیت، سال ۶، شماره ۲۱، صص. ۵۹-۲۷.
- ۱۵) سلطانی، ناصر (۱۳۹۲) پیامدهای طرح انسداد مرزی بر کارکرد مرزهای استان آذربایجان غربی، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال ۱، شماره ۱، صص. ۸۶-۵۹.
- ۱۶) شایان، حمید (۱۳۸۳) تنگناهای شاخص‌های رشد در استان‌های مرزی، پژوهش‌های جغرافیایی، سال ۳۶، شماره ۴۷، صص. ۸۰-۷۱.
- ۱۷) ضرابی، اصغر و شیخ‌بیگللو، رعنا (۱۳۹۰) سطح‌بندی شاخص‌های توسعه سلامت استان‌های ایران، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۱۱، شماره ۴۲، صص. ۱۲۸-۱۰۷.

- ۱۸) عبدالله زاده، غلامحسین و شریف زاده، ابوالقاسم (۱۳۹۱) سطح بندی توسعه منطقه ای در ایران (کاربرد رهیافت شاخص ترکیبی)، مطالعات و پژوهش های شهری منطقه ای، دوره ۴، شماره ۱۳، صص. ۶۲-۴۱.
- ۱۹) قادری حاجت، مصطفی؛ عبدی، عرفان؛ جلیلی پروانه، زهرا؛ باقری سرنجیانه، ناصر (۱۳۸۹) تبیین نقش بازارچه های مرزی در امنیت و توسعه پایدار نواحی پیرامون مطالعه موردی: بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۶، شماره ۳، صص. ۱۵۱-۱۲۱.
- ۲۰) قنبری، ابوالفضل و سرداری، ایوب (۱۳۹۴) استراتژی های آمایش مناطق مرزی با تأکید بر امنیت راهکارهای اجرایی آن و با استفاده از مدل SWOT- AHP منطقه مورد مطالعه استان آذربایجان شرقی، فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان شرقی، سال ۵، شماره ۱، صص. ۹۳-۱۰۸.
- ۲۱) کاوه فیروز، زینب و فراش، نورالدین (۱۳۹۵) مطالعه جریان های مهاجرتی و عوامل مؤثر بر آن در استان آذربایجان غربی، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی، دوره ۵، شماره ۳، صص. ۸۸-۶۱.
- ۲۲) گل وردی، عیسی (۱۳۹۰) محدودیت ها و فرصت های توسعه اجتماعی - فرهنگی نواحی مرزی، فصلنامه رهنامه سیاست گذاری، سال ۲، شماره ۳، صص. ۴۲-۱۱.
- ۲۳) مختاری هشی، حسین؛ مؤمنی، مهدی و باقری، مهرداد (۱۳۹۳) تدوین راهبردهای آمایش مناطق مرزی؛ مطالعه موردی مرزهای شرقی کشور، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۹، شماره ۳، شماره پیاپی ۱۱۴، صص. ۲۵۴-۲۳۷.
- 24) Andalib, A & Motawef, Sh. (2009) An Approach to the spatial planning: the examination of mutual effects on development and security in border regions; case study: Khuzestan, Iran, 1979-2009, Geopolitics Quarterly, Vol.5, No.3, pp.134-159.
- 25) Arreola, D. D. & Curtis, J R. (1993) The Mexican Border Cities: Landscape Anatomy and Place Personality, Third Printing, USA: The University of Arizona press.

- 26) Brzosko-Sermak, A. (2007) Theoretical Deliberations on Frontier Location of Cities, Bullitin of geography (Socio-economic series), No.7, pp.73-86.
- 27) Chapple, K. & Montero, S. (2016) From learning to fragile governance: Regional economic development in rural Peru, Journal of Rural Studies, Vol.44, pp.143-152.
- 28) Gilmer. R. W. & Gurch, M. & Wang, T. (2001) Texas Border Cities: an Income Growth Perspective, Federal Reserve Bank of Dallas, USA.
- 29) Hansen, Niles (1975) An Evaluation of Growth Center Theory and Practice, Environment and Planning, Vol.7, No.7, pp. 821-832.
- 30) Herzog, L A. (1991) Cross-national Urban Structure in the Era of Global Cities: the US-Mexico Transfrontier Metropolis, Urban studies, Vol.28, No.4, pp. 519-533.
- 31) Ikejiaku, B. V. (2009) The relationship between poverty, conflict and development. Journal of Sustainable Development, Vol.2, No.1, PP.15-28.
- 32) Jones, Phillip N. & Wild, Trevor (1994) Opening the Frontier: Recent Spatial Impacts in the Former Inner-German Border Zone, Regional Studies, Vol.28, No.3, pp.259-273.
- 33) Keane, M. J. (1990) Economic development capacity amongst small rural communities, Journal of Rural Studies, Vol.6, No.3, pp.291-301.
- 34) Lewczuk, J. & Ustinovichius, L. (2015) The concept of multi-functional development of cross-border regions: Poland case, Procedia Engineering, Vol.122, pp.65-70.
- 35) Liddle, B. (2013) Population, affluence, and environmental impact across development: evidence from panel cointegration modeling, Environmental modelling & software, Vol.40, pp.255-266.
- 36) Marsiglio, S. (2011) On the relationship between population change and sustainable development. Research in economics, Vol.65, No.4, pp.353-364.
- 37) McKnight, M. L. & Sanders, S. R. & Gibbs, B. G. & Brown, R. B. (2017). Communities of place? New evidence for the role of

- distance and population size in community attachment, *Rural Sociology*, Vol.82, No.2, pp.291-317.
- 38) Newman, D. (2003) Borderlands. In: K. M. John Agnew, & T. M. Gerard, ed. *A Companion to Political Geography*, MA: Blackwell.
- northern border, *Journal of Habitat International*, Vol.29, pp.285-301.
- 39) O'Regan, B. & Morrissey, J. & Foley, W. & Moles, R. (2009) The relationship between settlement population size and sustainable development measured by two sustainability metrics, *Environmental Impact Assessment Review*, Vol.29, No.3, pp.169-178.
- 40) Pena, Sergio. (2005) Recent development in urban marginality along Mexico's northern border, *Habitat International*, Vol.29, No.2, pp.285-301.
- 41) Sapiro, P. (2017) Explaining geographic patterns of small group internal migration. *Population, Space and Place*, Vol.23,8, pp.20-78.
- 42) Shenggen, F. A. N. & Zhang, X. (2004) Infrastructure and regional economic development in rural China, *China economic review*, Vol.15, No.2, pp.203-214.
- 43) Sørensen, J. F. (2018) The importance of place-based, internal resources for the population development in small rural communities, *Journal of Rural Studies*, Vol.59, pp.78-87.
- 44) Topaloglou, Lefteris. & Petrakos, George. (2006) The new economic geography of the northern Greek border regions 46th Congress of the European Regional Science Association, Vol.23, No.27, pp.1-30.
- 45) You, Z. & Yang, H. & Fu, M. (2018) Settlement intention characteristics and determinants in floating populations in Chinese border cities, *Sustainable cities and society*, Vol.39, pp.476-486.